

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1925 чылда
түптөттүгө

1966 ч.
ОКТАБРЬ
16
Воскресенье
№ 245 (6576).
Өртөө 2 көп.

СССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНДА

СССР-нин Дээди Советинин Президиуму Күрүнениң Москва-да П. И. Чайковский аттыг консерваториянын Ленин орден-биле шаңнаан. Музыканың мергежилдиг кадрларын белет-кээрине шыггарганг чедишкенини дээш база тургустун-ган хүнүндө бээр 100 чыл болганы-биле холбаштыр бо кон-серватория ол бедик шаңналга четин.

Консерваториянын дык хай башмаларын болгаш амыл-дакчыларын СССР-нин орденнери болгаш медалдары-биле шаңнаан.

СССР-нин улустун артизи хүндүлүг атты профессорлар Я. И. Занка, Л. Б. Коганга, К. Б. Птицага, М. Л. Ростропови-чиге, В. Г. Соколовка, Я. В. Флиберг, К. А. Эрдениге тыымс- (СЭТА).

Кремльге совет-польша чугаалажышкыннар

Совет-польша чугаалажышкыннар ок-тябрь 14-те Кремльге үргүлчүлөө.

Аны-лукма найралдын байдалында эр-кей чугаалажышкыннарнын үзүндө те-лесейин амыл байдалың чамдык чутула айтыртылар көргөн, оон-биле казы АКШ-тын маалыматчыгын улуска үзүр аг-рессти үзүлгүлери-биле холбаштыр Вьет-намда байдалче, Европанын айкыл чок чо-руун хандырынын айтыртыларынча база улуг кичирегини салган.

Марксизм-ленинизмге болгаш про-таржы интернационализмниң принципте-ринге үндөлөөн, делегейни коммунист-болгаш ажилчы шимчешкинин быжыт-лаарынын айтыртыларынча талазы-биле санал-оолдарын солтушкан.

Чугаалажышкыннар үзүндө чугаала-шкык бүтү айтыртыларын талазы-биле үз-лө-бодоларын залу чангыс аптла база эл-тин батытканынган.

(СЭТА).

КУШ-КУЛЬТУРАНЫ — БҮГҮ ЧОНЧЕ

Бистин улуг Төрөөн чуртувусе коммунизмдин калбак тургузушкуну-че кирген бо үезде күш-культура болгаш спорттуг ужуз-дузаам утганган. Мораль талазы-биле арыг, сакым-сеткил өөрүшкүлүг, кая-надык, бүтү таа-биле сайыраңгай чаа кижини кижиндерине күш-культура биле спорттуг ужуз ролду ойнар. СЭКП Төң Комитети болгаш СССР-нин Ми-нистрлер Чөвүлели совет институттарды амылдарында күш-культура биле спорттуг ужуз ужуз-дузаамы чонча чаа хүлээп алган. Доктаалыгта демдегеленип, ону улам ылай хажы-жарыны тодаргай оруун айыткан. Аныктарын мораль талазы-биле арыг, эртемниң доо-жанын шингээп ал-дын салгакчылар кылдыр кижиндеринин, чонуну кадыкшымын бы-жытлаарынын, күш-ажылдын бүдүрүшкүлүгү оруун бедидеринин, совет кижилерин Төрөөн чуртуу камгалаарында белеткээриниң дүлгүрү күш-культура биле спортта деп, партия санап турар. Ычангаш күш-культу-рага чонуну калбаа-биле кириштирер, ону бугула массалык болдурун чутула.

СЭКП ТК-ның болгаш СССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң күш-куль-тураны, спортту улам ылай хажы-жары дугайында үндүргөн доктаалын бистин республиканың ажил-инчилери база-ла улуг чүдүлгүлүгү-биле хүлээп алган, ону херек кырында ботташтырыныче кирген. Ол со-рууга болза кыска үенин авес, ычангаш оон ботташтырыныча сазын кай-чылдар негеттнер. Тыва республиканың бедидеринге спортту болгаш күш-культураны массалык болдуру дээш, эки-тура спорт институттарын эл-ээн ажалды кылдып чоруткан. Оон түнелинде чамдык черлерде спорт эл-ээн негеттер, аныктар олче хандыкшы берген. Күш-культураже ки-чээлгей салып, чонун аңаа калбаа-биле хандыкшыларын орадажып тур-ар ажил-инчилерин бирээниге Барымын-Хемчиктин «Болышеник» кол-хоон кирип болур. Артеддин баштаар чериниң даргазы эш Шаады ажил-инчилерге спортту хемчеглериниң организастаарын деткивишаан, ону күсөөдирине болу-биле кирип турар. Ычангаш ол колхозтуң анык-тары боттарынын күжү-биле стадионуң тудуу алганнар. Спортчу мар-гылаалар орта дымштыр хүндө бо-ла болу бергелен турар. Кожа-лары-биле эрттерген маргылааларга болышкычларын шыггарар үнө боор таварыла авес.

Өвүрүн «Торгалыг» колхозуңуң кижилери база-ла болышкычлар-ден хожудайын турар. Ажил-агында спорт организастаарын даргазы Таана Маймыды ишпейлгит организастаар. Ажил шагынын сөөлүндө база дымштыр хүндө аныктардан эгелеш, улуг чаамдыларга чедир хой кижил ол-бо шадерге турупкаш, спорттуң аны-бүрү хевирлеринге кү-жүп шенжир бээрлер. Ында колдуулаа хол бөмбү, ча адары, тыва хү-рөш көсүк чери элгей берген. Спорттуң национал хевирлеринге бо чы-дыг эртең маргылаага торгалыкжылдар тускай командазы киришкен.

Күш-культура болгаш спорттуң сайырамынче кичээлгей салып турар күш-культура коллективинге Тываның комплексинг геология экспеди-циязы кирип. Экспедиция чериниң тускайлап берген улуг ороонун геол-огист боттарынын күжү-биле спорт залы кылдыр дерип алганнар. Ол аалам ам кадыкшыгга спорткадаам үрүлчү эртин турар алганнар. Эк-спедициянын спортчулары хоорай маргылааларына үрүлчү кирип. Хой кижил киришкенин спортчу хемчеглер Кызылдың профессиона-техниктиг көдөз ажил-агы үнелинде, көдөз ажил-агы технику-мунда, күрүнениң башкы институтунда эртин турар.

СЭКП ТК-ның болгаш СССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң күш-куль-тураны, спортту хажы-жары дугайында доктаалын күсөөдирине утганган ажил республикада чоруп турар-даа болза, спорттуң массалык чоруп аң-даа аажок күдү деңгээлде. Республиканың спорт чөвүлели (даргазы эш Н. Бегин, орадакчы эш Н. Хасанов) күш-культураже массаны хаа-ра тудар ажалды чедир организастап шыдаайын турар. Ычангаш күш-культура биле спорттуң шимчээшкени коллективтерин хой үрүлчүлө-чүлө талазы берген ийнеке, чамдык черлерде ол ажалды шуут уг-кан. Саамаң кырында спортчулар кылдыр саналып турар оолдар, ыста-рын хой кезин спортчу хемчеглерден дашкаарлап турар. Оларын ши-тинден хой авес кижил спорттуң аны-бүрү хевирлериниң маргылаа-ларына хары утга кирип бергелээр. Чижек кылдыр Кызылдың пасса-жирлер АТА-нын ап көрөзлөтөр. Оон спортчулар колдуулаа бүт бөм-бү биле хожкейге мыак. Ычангаш-да хол бөмбүлүнүң баскетболдун та-лазы-биле хоорай маргылааларына кирип турарлар база деңгээл-сакым кай кижилер. Ол болза ажил-агынын даш чүс ажил-агынын мурунунан чүтө 20-25 кижил күш-культура база спортче хаара туттууну турары ол-дур.

Спортту массалык болдуруп, спортчу хемчеглерге хой кижини ки-риштирер төлөдө, четир сакым спорт деригерлерин, баазалык болуру чутула. Ол талазы-биле көсүк чүте бисте авес. Кышкы үезде белеткеп кылган, маргылаа эрттер спорт залдары республикада авес. Найы-мылаада бүт бөмбүлүнүң улуг авес дөрт шөлү, хол бөмбүлүнүң тос, баскет-болдун пий шөлүчүстөрү бар. Хоорайын хой сакым чурттагычларына ол чедиптес. Күш-культура болгаш спорт деригер-биле база-ла четпес хажы-жарынган. Республиканың Садым министрствозу биле респорт-сакым күш-культура турары таварымын хеп болгаш спортчу херексел айма-биле четче хандырып шыдаайын турар.

Кижиниң күш-культурага өздүктерин үндөлгөн школага, профессио-нал-техниктиг үнелинде, ортумак оредилге черлеринге, институтка тургустуур ужураут. Ындык болганда, башкы кадрлар кол ролду ой-нар. Бисте ол талазы-биле байдал кайдыгы? Республикада ажалды, шуут 125 сакым күш-культура башкылары ажилдаа ужураут. Ын-дык түрүндө, күш-культура билигил башкылар чедиптес. Ам школа-ларда күш-культура талазы-биле ортумак, дээди эртемниг чүтө 34 кижил ажилдаа турар. Ол эртемни башкылар турар өскө башкылар күш-культура билин чок. Ол четпес байдалды Чырдыкшынын министр-ствозу элери чутула.

Ам бүтү кижилерин спорттуң аны-бүрү хевирлеринге, тургизме, бү-дүрүлгө гимнастикага кириштирер чутула сорулга болу берген. Ол сорулгазын күсөөдөр, күш-культура коллективтерин ролун көдөрү-п чутула. Ычангаш ам кадыкшыгга спорткадааларын, маргылаа-ларын үрүлчү эрттерер, спорт болгаш тургизме бааларын организаста-ар, ортумак база элалдык берген наамдыг кижилерин күш-куль-тура башкыларын тургузар аржежок чутула. Күш-культура шимчээшкени көдөдө кошкоч организастаарында анык колхозчуларын, советтар ажил-инчилерин хой үрүлчү спортка киришпейн турар. Ычангаш чонун күш-культура кижиндериниң ажил-инчилери ажалды чоннар депутаттарын чер-чер Советтеринден база хамааржыр.

Күш-культураны, спортту улам ылай сайырадыр талазы-биле пар-тиянын болгаш чазактын аныктыг хемчеглерин күсөөдир партия ор-ганизастаарынын үр үезде кичээлгей алыр кол чутуунуң бирээни чо-руу ужураут. Күш-культураны болгаш спортту хажы-жары сорулганы чу-гулаап көргөш ол талазы-биле кылдынын турар ажалдык мураккы дүрүлгөзаны өөренир, негеттерин чутула. Ол чутула ажалга консо-мод, профсоюз организастаарынын бот-тыныгыр чорун хажы-жары башкаар херек.

УЛУГ ОКТАБРЬГА АЛДАР КЫЛДЫР

Шылгарап үнген

Улуг Октябрга чедишкенин ужурадыр дээш чарышты улам калбартканын түнелинде, Улуг-Хем районуну мал ажилы-нын ажил-инчилер күрүнөге сүт сазарынын чыл планын 97 хуу чедирген. Ол херекке «Х Улуг хурал», «Күш-ажылдын хостуу», «Жаан атыг колхозтар ишпейл-гит киришкен», сүт планын ажал күсөөткенер.

Оон-биле чергедештир «Найы-рал», «УТКА 25 чылы» совхоз-тар сүт планын күсөөлөр чокшыл-лаан. Ычангаш районун сүт талазы-биле чыл планы Октябр байырларынын бетинде күсөө-тинер арга бар. Сүтү бүдүрер база сазар талазы-биле бирги чер-нин фермаларын «Найыралын» Урбун ферманы, ажил-агылар-дан «Күш-ажылдын хостуу» бол-хоз элээр.

Камнап алганы

Кызыл хоорайнын транспорт организастаарынын ажил-дакчылары үшүк кварталдын пла-нын чедишкенин күсөөткенер. Дээр көргүзүгү респортсакым-туң автоажыл-агы коллективин чедип алган. АТА-ның чозаачы-лары тос айларын планын дашкаар 17,5 муң тонна чүткү дажылаан болгаш 13 муң ажал-литр кынар-чаар материалдар камнап алганнар.

№ 2 болгаш № 3 автоажыл-агыларын база коммунал ажил-агы министрствозун АТА-ның коллективтериниң чозаачы-лары база пландан дашкаар хой чүткү сөөтүп, хой кынар-чаар материалдарын камнап алганнар.

ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛИНДЕ

«Чыраа-Бажы» совхозун Чыраа салгырынын та-рааылар дүжүт ажал алышкынында социалист-чарышты калбарткан. Комбайнериниң аразыла чарыштын түнелин үндөткөш, ол холук дүрүлгүлө бирги черин М. Эрес-оол элээр, ол-ла үнели дүрүлгү-де 90 гектар тааразы эки шилерин ажалаш, ме-ханизаторлар аразында шилдер Кызыл тукта чаалып алышкан. 15 рубль-биле шапкыткан. К. Арандон оң холукта 70 гектар черин тааразы ажалаш болгаш ортендик чүтү-биле шапкыткан. Ушкун черин М. Куви-каал элээр, база шапкыткан.

Борбак-Талда № 2 трактор-тобу бригаданы оң хо-лук дүрүлгүлө 520 гектар кызыл-тасты, арбайын дорт ажалаш, 210,2 тонна дүжүтү алган Топ шадан ку-рунго дүжүт тааразы чүдүрүп, үренин арылааш-кынында ажалдап турарлар ажал нормалы хү бү-дү-де 120-130 хуу күсөөлөп келген.

Шада моторист Ооржак Дыргына хүнүңү 30-40 тонна тааразы арылаашкан, нормалын 110-120 хуу күсөөлүп турган. Чозаачылар О. Артына, К. Ша-ды болгаш оон-ла өскөк комбайндар таара со-рутугун шапкытын чорутуу, хүнде 17 чедир рейсти кылдып келген. Салгырын күсүк адыг: андырла-зында ажалдап турар анык тракторист К. Хүреш-оол 200 гектарын андаган.

КЫЗЫЛДЫҢ ХЛЕБ ЗАВОДУН ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛӨЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Будурулге оонааларын күсөөдирине чедип алган чедишкенин, будурун үн-дүрүп турар продукциянын шынарын белеткен, ассортиментин калбарткан дээш база Аш-чем үлөтүрүңү ажил-дакчыларын Хүнү-биле холбаштыр Кы-зылдың хлеб заводу Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң ХҮНДҮ-ЛӨЛ БИЖИИ-БИЛЕ шаңнаар.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң секретары К. ДИПГА.

Кызыл хоорай — 1966 чылдың октябрь 15.

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ АШ-ЧЕМ БУДУРУЛГЕЛЕРИНИҢ БӨЛҮМ МУРАНЧЫЛАРЫН ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛӨЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Республиканың аш-чем будурулгелериниң ажилыга чедип алган чедишкенин дээш Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң Хүндүлөл бижии-биле шаңнаар болза:

Анна Никитична Бузунованы — Кызыл хоорай-ның сүт ародууну сава чурт пегиниң ажил-чы.

Мария Варламова Венькованы — Кызылдың пиво заводуун бродильщици.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунуң секретары К. ДИПГА.

Кызыл хоорай — 1966 чылдың октябрь 15.

Бөгүн — аш-чем үлөтүрүңүң ажилдакчызынын хүнү

М. В. Миковааны күш-ажылчы оруу дээрге, аңаа бөдүн ажалыңдан мас-терге четкен, өздө-сайырадым оруу-дур. Ол 1946 чылда Кызылдың хлеб заво-дунга иштөөчкүлүгү кирген. Мария Василь-евна «орто» хлеб бишкыларга өрөшп, бишкыларынчын мергежиле, шингээп алган. Оон ол база бир чаа мергежиле —

ажылды белеткээрине өрөнгөн. Ам Ми-кова ол чехте ажалдап турар. Улуг Ок-тябрьны 49 чылда күш-ажылчы белет-кээр, ужуражы дээш, ол бедикте хү-дээлге аң бүдүрүлгө оонааларын 110 хуу күсөөдү турар.

ЧУРУКТА: М. В. МИКОВА, С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотоу.

БИСТИҢ ҮЛҮҮВҮС

Байрлал таварыштыр Төрөөн чуртка бедик сөмкөзү бистин чонувуска чамкыл алган. Ол эки чамкыл. Бистин коллектив боодун байрлалы — аш-чем үлөтүрүңүң ажилдакчыларын. Хүнүңе эки үлөтүрү-лөргө ужурашкан. Тос айларын будурун-ге планын 118 хуу күсөөлөп, планда ажы-жары 49 тонна хлебте, 33 тонна булочка кымы-ларын будурун.

Заводтун план-оонааларын ажал кү-сөөдирине бистин элалдык боодун үлүг, база кириштирген. Элалды 2,8 тонна хлеб

быжырап турар, үлөтүр 3,1 тоннамы бы-жырап турар бис. Мээң дузалакчым хлеб бишкырымзын К. Чалбак, формаштер К. Шулуун, К. Макараа, өлкөн М. Дам-оол оонашкан ажилдарыга эң харымса-ламы болуп турарлар. Ычангаш бистин элалдыкчын быжырап хлеб баады болгон деп сөс дыкчал көрбөз бис. Ол бистин ажилымыска үлөтү үлөтүшкүндүр.

Бодурун дугайында кай сөстөк чорудал көрөй. Мек ортумак, школым дооскы, Кызылдың садым-кооператив школамыска

Харыывыс — эки ажилдаар

Аш-чем үлөтүрүңүң ажил-дакчынын хүнүн доктааткан дуга-йында Чарым-биле танышкан, бис ову сеткил ханып, деткивиаш. Ол-ла хүн бистин пива хандыраар болгаш ажалдар чехтин ажил-инчи-нары боттары чайгар-ла чыгып келген. Кижил бүрүз бодурун бай-ырлалын күш-ажылчы чедишкенин уткуруу шимчиреде.

Шында-ла, эртен айнын будуру-лге планын бис ажал күсөөткенис. Ычангаш дех коммунист күш-ажылдык коллектив деп бедик аты чыл ажал элээр, төгөдүт байрлалдарга тураскааткан соца-лист чарышка барык үрүлчү бир-ти черин элээр келди.

Бистин коллективисте 8 кижил ажалдап турар Ычангажок бисте тергенин эки ажалдап, үр чылдарда арга-дуржулгаларын мөөнөз, бедик мергежилдиг иштер бар. Оларга пиво будурулгезинге 16 чыл чедир ажалдап пиво ажил-инчилер Мария Ванькова биле Прасковья Коп-цева, пиво хандыраачылары Ма-рия Ванин, Клавдия Захарова ха-мааржыр.

Бо чылын бодурун байырлалы-нык бир дугаар демдегелер эр-

тирер-дир бис. Аңаа черле шору чедишкенин сөкөдөгес. Бистин чехтин ажалы кылган пивонун шынарыга улуг саздарын чедирер болгай. Ычангаш бистин ажил-инчи-нарыс боттарынын билгит-мерге-жиле, арга-дуржулгалары ажалын пиво белеткээрине бүрүтү-биле саг-ганаар. Моон саггар-даа улам эки ажалдаар — партиянын болгаш чазакчынын бистин дугайымыска ада сакым сатышкынында харым-ыс ол.

Р. ДЕМЕНКОВА
Кызылдың пиво заводуун мастери

Чурукта: Р. Деменикова

Белээ ол

Аш-чем ажилдакчылары боттары-нын байырларына база бүтү үлө-тү-гүн байыры Улуг Октябрынын 49 чыл онга уткүстүр төлөгил күш-ажылчы бедик сөкөн турарлар.

Эртен тос айларын ишти продукция будурун үндөргөн республиканын аш-чем үлөтүрү-нүн ажилдакчылары 111 хууга күс-сөөткенер.

Кызылдың хлеб заводуун кол-лективинин пехтеринге калбарган социалист чарыжынын бирги че-рин улуг мастер Федосья Петухова баштаап хлеб пегн элээр. Бо чехе будурулгө черини, партия органи-зациянын болгаш мекостикын ши-лчир Кызыл тутун тымыска.

Социалист чарыштын ишти черин ук заводтун эш Викторовга утуркан кондитер пегн элээр. Улуг Октябрынын байырамына чедир планын ажы 40 муң рубльдин продукциянын бээрли хлеб заво-дун коллектив шимчиреде.

Үшкү арын

ДЕМНИГ КҮШ ТУРДА...

СЭКП Төп Комитетинин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелини куш-культура болгаш спортту улам ийкей келгеш талаа-биле хемчеглер кутайында доктаалы республиканын комсомолчулары болгаш аныктары улуз өөрүшкү-биле хулаа алган. Ол доктаал база комсомолчуларын болгаш аныктарын куш-культураны болгаш спортту бүтү-ле хевирлеринге массалыг кижиринче кыйгырып, оларын хей-аыт кирген.

Комсомол обком бо доктаалга хамаарыштыр куш-культура организациалары-биле кады чамдык ажылдары кылып чорутулаан. Районнар болгаш комсомол, советтеринин төптеринде база школаларда чаа стадионнары, спорттук бөдүүн шалдык комсомолчу-аныктарынын инициатива-биле кылып ал турар. Чааваанын № 1, 2, Сарыг-Септин № 1 ортук школалары комплекслик спорт шалдык кылган болгаш бо ажылга школанын комсомолчулар улуз ролду ойынында демделгери өөрүчү. Ол ышкаш Эрен районун комсомолчу-аныктарынын инициатива-биле район

төвүнде стадиону тудуп, дерип агаалган. Чөөн-Хемчик районда «Сут-Хаа» советтүн Азия-Маадыр салбырынын комсомолчу-аныктары боттарынын күжү-биле бөдүүн стадиону база тудуп алганнар.

Республиканын комсомолчуларын болгаш спортчуларын спорт кийрген бо төгүлүг доктаалды дэугаар комсомол обком куш-культураны болгаш спортту аныктарынын ортузунга массалыг бөлдүрүр талаа-биле тускай планын чогадып тургускаш, ам ону амыдыралда боттандырып агаалган. Ону Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Овур, Бин-Хем районнарынын комсомол райкомнары анык өскенин ортузунга спортту улам-на сайырадыр дээш дээштиг ажылдап агаалган. Чокта чаа республиканын профессионал комсомолдун күсүк прокун эрттирген. Алаа Бин-Хем районун спортчулары тилкел.

Тыванын 20 муң амык оолдар, кыстары Совет эрге-чагырга дээш тулутушкуннарын болуп эртип турган черлерин тавартыр 300 спортчу-лохоттарын кылып, Ала-чуртун болгаш хамааты дайызынын 687 кижиринче-биле ужуражып, дайыгыч

алдарын 112 бөдүүннэрин, музейлерин тургуступ, дайыгыч болгаш куш-ажыктар алдарын доктаал чорутулаан, а 1967 чылдың ийнеде ук лохотун тивелин үндүр.

Совет эрге-чагырганын 50 чылынга болгаш В. И. Ленинни төртүтүнген хүнүнүн бээр 100 чыл өнгө тураскааткан спорттук национал хевирлеринин талаа-биле маргылдааны республиканын «Урожай» спорт эки-тура нийтиле-биле кады эрттиргилер бис. Ук маргылдааны тилекчи-зинге комсомол обкомунун шилчип чоруту кубугун болгаш дипломун тыспыр. Ол маргылдааны найысылалын төвүнге эрттиргенин мурунда түс-түс районнары маргылдааларын база организастыг эрттиргеннар. Маада куш-культура организациалары-биле кады комсомол райкомнарынын амыдыралы олу массалыг чорудар талаа-биле бир демниг ажылдар ужуражы.

1967 чылда республиканын комсомол организациаларынын аразында эки деритинген спорт шалдык, стадионнар дээш конкурсту комсомол обком чарлап үндүр.

ген. Ыччангаш бо конкурсту негеделерин дэугаар бирги чери агаалар дээш комсомол организациаларынын аразында чарып калбар.

ССРЭ-нин улустарынын ам болур IV кышкы Спартакиадаын Совет эрге-чагырганын 50 чыл өнгө алдарыткан. Совет Эвилелиниң бүтүрүтүнгө бо Спартакиада бүтү улусту болуп, ам хей кижиринчиги массалыг болуп эртер. Алаа бедик спортту мергежилди кижир дээш бистин республиканын спортчулары кышкы сезон агаалары билек шыгыг белектели чорудары негетинип турар.

Республикага куш-культураны болгаш спорттун массалыг болур чорун чедип алдыр, комсомол организациалары куш-культура организациалары-биле кады анык өскенин ортузунга бир демниг организастыг ажыл чорударынан кол хамааржыр.

ВЛКСМ обкомунун спортту болгаш кагалал массалыг ажыл чорудар килдинин эргелекчизи.

Ч. УДУНБАРА.

Кашпагайлар чыгып келгеш

Спорттук чыгыс сезонун хаарында болгаш кедээ амык-агыт ажыл-агартыштын хүнүгө К. Эрес-оол тураскааткан спортчу маргылдаа Кызыл-Мажалык сууга созул байдалга эрткен. Спорттук национал хевирлерге маргылдаа көрүктүлери согурулар болбай. Ча алдарында чүгө аныктар эвес, харын ырак күзгелерден келген калдарчылар иленип кижиринче демделгери чүгүзү.

Чээрби беш адыгжы турупкан, чалырын хере тырткан салып турар, согунар сымгалып-ла турган. Алаа бирги чери Советтер Чес ээзден. Бодалга талаа-биле республика чемпиону эш Чес дээрин айтып каары артык мандалары эли ойнал.

Он километр чеге адыгжылар «Барыс» аттары мурнап, Хол бөмбүтүн маргылдаа ичкан көрүштү болган. Орта Эргин-Барлаа-биле республика чемпиону эш Чес дээрин айтып каары артык мандалары эли ойнал.

«Шеклээр» советтүн төлөөсү И. Успун, «Барыс» төлөөсү К. Эрес-оол база-ла дэугаар хемчеглер дэелгээр херек.

Тыва түрөш база көрүштү-ле болган. Мегелерин ичкан көрүштүгү ийи дакыр куштутуштыгыналары борбак шой дег микаст болгулаан. Демниг үчүгөн мөгелерин аразында С. Орус-оол, С. Сергеевич дээш ичкан сурагалы спортчулар бар. Хүрешти чон согурулаан.

Шыдыраа маргылдаа-зында ийи, үшкү разрядтын шыдыраачылары кижиринче. Төпкө ойнаары инициатива болуп, ойнакчынын ил белектели, агаалгыр-каппагайын нег эр хевир болуп. Спорттун бо хевир районга «оолта чаа сайырап эг тазала бол, ойнакчылар, амык көвүдөөн. Бо «аргылдаага кижирин» күзгелерде кижирин «кузгелерде» 36 ийи болгаш, Ычан Валерий Чалов-ла кымыг-лаа уттурбайн тилекчи болган. Ийи, үшкү черлерин Доржу-биле Тонар алган. Шүүткен мөгелерге, эртен атырарын элери-ге бирги черлерин ала-кылаан спортчуларга мыкты бажыттыр тывыскап.

Г. ИРГИТ.

КОЖАЛАРДАН ДОРА БИС БЕ?

Боммунистг партия болгаш Совет чазак совет кижилерин кан-кады болурунче улуз сазыш-салымчыны салып турар. Ол чүл дээрге совет кижилерин спортте хандыкшымыр, хостуг үе шактарын чөп ажылдары-дыр. Бичин чаштарын кан-кады, мөгө-шымырак болуп дээш школаларга физкультура башкылаашкынынын шактарын көвүдөш, эге туртуп турары-ла мына.

Бистин Чөөн-Хемчик районун Ленин атыг колхозта «Урожай» спорт нийтелини куш-культура коллективинин амыкы-биле таныжып көрөлинер. Бо коллективте дыка хей комсомолчулар болгаш аныктар бактап турар. Сан болгаш куш-культура болгаш аныктар баштай-ла хей, эш шымырак болуп куш-культура коллективтерини бирөөн.

Бо коллективте дэргазы баштай-гы үеде ээзден хей маргылдааларын организастыг, чинчун ортузунга спортту массалыг болууларынын пропагандаын чорутуп, кижиги дэргазынын хавырлыдын-лаа иленип

бейлиг чорудуп турган. Коллективте куш-культурачыларын иштинден агаал биллигир, республика чемпионнары Куулар Того, Донгак Байыр-Белек, хаакчы Х. Алдын-оол, шыдыраачылар Бегин Овур, М. Ламба, хол бөмбүтүлери К. Били, Ш. Монгуш, анык мөгелер О. Орус-оол, Т. Монгуш-оол, школаны Т. Алдын-оол, К. Кан-оол, М. Бала, баскетболчулар О. Овурбай, О. Чойган-оол, М. Иков дээш оон-лаа өске талаа-зыг камдыг аныктар чок дээр.

Нийтизи-биле колхозта комсомолчулар-биле патай 300 амык аныктар бар. Бо чылын майда Ийе салбырынын комсомолчулары болгаш аныктары салбыр төвүнге стадион тудур алыр деп эки иштинини хураалга-лаа хүлээп алган. Шыма-ла оларын күзгелди колхозтун баштар чери-лаа дегип, стадион турар шалды-лаа алып берген. Комсомолчу-аныктар 2-3 улаа чыгып келген, хол, бөп бөмбүтүк шалдыкын кылып, кижикчүлүг олурар сайы-ларын кылгаш, стадиону-лаа амык-далга кийрген. Ийенин аныктары стадионун баштайгы байыралын май 22-де эрттирген. 64 мөгөн садып, алыр-лаа чарыштырып, хол бөмбүтүк, шой калдырып, якуттан черин узуун халырынын маргылдаалары-лаа эртериген. Алаа күлгө колхозтун эвес, харын Кызыл-Тайганын Көр-Тайганын кады спортчулары база кижиринче. Маргылдаанын тилекчилерине шаңгалмакталарын-лаа тывыскалаан.

А оон соонда чүч болганай? Стадион ээнирер, алаа оон-тоглаа-лаа болбастай берген. Харын стадионун тап-лаа ортузун, кымыларын тавартыр хуу кижилер буга суу балырыр оңгарлар кызып калган. Орта ам бут бөмбүтүк, чик атлетиканын маргылдаалары эрттир арга чок. Мону көрүп тура калсаңа куш-культура коллектив, комсомол эки организациалары кымыг-лаа түнөт үндүрбөз.

Колхозтун Баян-Тала салбырында байдалды ап көрөлинер. Мына комсо-

мол эге организацианын секретары К. Кызылдаа комсомолчуларын болгаш аныктарын инициатива-биле стадиону кылгаш, хол бөмбүтүк, баскетболдун шалдыкын, чады чарыштын оруктарын кылып, ону херимеп алган. А бистин салбырын аныктары чүгө аныктар кылып ап шыдаа деп бис. Амык ужур куш-культура комсомолчуларын аныктарын экилдеп, организастаар амыктыг чепсинде. Мурунда комсомол комитетинин секретары турган М. Овур аныктар ортузунга кандыг-лаа ажылдар чорутпайн келген.

Куш-культура коллективинин спорт талаа-биле чорудар амыктыг планы чок болгаш кижиги дэргазынын хавырлыдын чорутпастаан. Колхозтун мал, чер ажыларын хей нурутууда аныктар, оларын ортузунга спортту массалыг ажылдар база чорутпастаан. Хову тураларына болгаш бригадалар тепте-

ринге ажыл шыгынын хостуг үе-шактарын чөп ажылдап, алаа спорттук бөдүүн хевирлеринин талаа-биле аныктарын аразында маргылдааларын организастап турган чүгө болза, ажыл улам-на бүтүрүчүлүг болур ийи.

Болхотун куш-культура коллективинде спорт инвентарларын көчүт ховар. Спорт инвентарларын сазып, тыптынып алырына колхоз баштаар чери база дуза көрүспөй келген. Амыг үеде спорттун кандыг-лаа секциялары ажылдапайн турар.

Куш-культураны болгаш спортту улам сайыраалып, хөтүдөр талаа-биле СЭКП Төп комитетинин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелини үндүрген доктаалыгга хамаарыштыр колхозта спорт амыктыг дэргазып, кышкы спорт сезонунга белектели куш-тедирери негетинип турар.

Ш. МОНГУШ.

ШЫДЫРАА

Маргылдаа улам чидигленген

Кызыл хоорайнын шыдыраа чемпионынын төсү салым октябрь 13-те болгон. Мурунда салымдар шымырак ойнап турганнар, бо салымчыныкы аштырышкына таварышкан.

Төсү салымда Дадар-оол Чооду Яков Лицицкий, Кан-оол Салк Кили, Тугаржыкты, Биче-оол Монгуш Кекин-Попсан Монгушту, Владимир Байгара Монгуш-оол Тугушту үдүп алганнар. Бирги разрядчы Петр Беркович биле мастере кандидат Николай Шилищиниң оюну соңраалдышкына таварышкан. Мурунда соңраалаттынган К. Тугаржык биле Д. Салмактын салым ойналган, алаа Д. Салмак уткан.

Бо салымнын соолунда Я. Лицицкий 9 салымдан 6, Н. Шилищин 8 салымдан — 6, Соик 7 салымдан 6, салым шыдыраа чемпионынын терешинери болуп турар болгаш К. Салмактын соңраалаттынган база бир салым артык.

Ам чемпионаттын иштирлиг дөрт салым артык. Алаа чүгө хоорай чемпиону деп атты чедип алдырыдан аңгы республиканын бирги чери дээш шымырак шыдыраачыларын улаа болуп маргылдаанын кижир 4 кижинин аразында ийи эрге дээш демисел улам-на чидигленген. Шилищинтерин бо маргылдаанын кижирде артык салымдарын үдүп алыр болгаш хавырлыдын күзгө ролду ойлоор. Ийи чүгө болгонда оон бурунунда шыдыраачыларын сазыш-сеткили омак-хөгүг, спортту тууш-туунда хамааржыр.

Бистин республикада шыдыраачыларын сан талаа-биле өтүп турары өөрүчүг. Ыччангаш-лаа хоорай чемпионында кижир турар амык ийи разрядчы шыдыраачылар бирги разрядчыларга үтүрүп турар хамааржыр. Ол чүл дээрге маргылдаа эгелзирин мурунда шыдыраа ойнаарынын теориянын болгаш практиканын талаа-биле кошкак белектели херечилер турар. Шыдыраачыларын спортту мергежилди бедир талаа-биле спорт эки-тура иштилелери разрядчылар өстүрер маргылдааларын база ховар эрттирер турар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Кызылдың спортчулары хол-бөмбүк ойнаарында атыг парымга эрттиргенер. ЧУРУКТА: Оюн үеде. В. Красиниң фотогу.

УЗУН НАЗЫННЫН ҮНДЕЗИНИ—СПОРТ

Кижиги бүрүзү 100—150 харга чедир чурттап болур бе, чурттаалыг иштинде таварыш турар аарыларын бөлдүрбайн барып болур бе? деп айтыргылар солу болбас аргазы чок. Чамдык кижилерин 150 база оон-лаа хей чыл чурттап турары биске билдингир. Ыччангаш кижиниң чурттаалыг түс болгаш социал-экономика байдандардан хамааржыр. Бөдүүн кадымын дугайында сазып салыры, куш-ажылды, дыштанылганын таарычылгы организастаарын, чепин таарыштыр чирин, спорт-биле өнүктөкчир чурттаалыг уадырынга ийи болур.

Кижиниң кадыкшынын чүгө санитар-гигиеналыг хемчеглер болгаш ам аймак камгалап турар эвес, а харын бүгү нийтинин база бот-тускайлар амык-шевер болуру орта улуз угу-дузалыг. Ыччангаш канчалар дыштангыры, ажилдарын, спорт-биле өнүктөкчир чон билдир ужуражы. Делегейде дриг амыктарын ийи эе узун назымын кижиги. Кижиниң чурттаалыг 100 хардан ажа бээр статистика көргүзүп турар. Узун назымы чурттаалыг дугайында ээзден эес чүдүлөр бажыттын болбай. Панкстага бир бөдүк баштыкчыны Махаммад

Афаал деп кижиги 180 хар чеккен, а оон алаам 200 ажыр харлаап олгон. Узун назымы кижилер еске чурттаарга бодалар, бистин чуртувуста хей, оон иштинде хөргөжөн кижилер эр улустан хей. Ол көргүзүп болза, комсомолуниниң калбак тургузушкуну-нуң үезинче кирген бистин Төрөн чуртувустуң хамаатыларын ийи амыдырал байданын эки-жонин херечилер турар-дыр.

Кижиниң кадымын камгалаарына спорттук ужу-дузаам кайы хирел? Шыган ээти шимчеп, хөдөлдирерге топ нерви системанын амык, чен хавырлыгы амык, экилдер, организастыг амык. Куш-ажыл кылбас, куш-культурага ойнак эес кижилер бажыг эес, организастыг сула болуп болгаш эрге кырымы. Ыччангаш ам куш-культурага мыак болуп чорук кадыкшымы камгалаарынын, омак-сергек болурунун үнденин ол. Куш-культура кымырынга наам-хар кажан-да шалтыктаас. Эмчигин сүмө-ан-биле таарычылгы шимчөт-кичинини шилдип алыр. Ынды шимчөт-кичинини кымыра кижиги сергек болуп, хан эргилешкени, тынмис экилдер. Чуреттин шилдиги бөдүгү херек чүдүлөр

ин амыры улаадып, чуреттин амыклары экилдер. Шимчөт-кичинге чамчыттыр чуреттин чамчыттыр частоталы ээз-жээр. Куш-культура кылбас кижиниң чүрээ минутада 70—75 катан чамырап болза, куш-культура 50—60 катан чамырап. Куш-культурага мыак эес кижиниң чүрээ 50—60 куб. сантиметр ханын минутада үндүрер болза, куш-культура 80—100 куб. сантиметр ханын үндүрер. Ынды болгонда, куш-культураны, спортту кылдып турар кижиниң чүрээ кадык болгаш ханын аячте үндүрер күштүг болур. Кислородтук чурек дамчыштыр эрттир көвүдөр.

Куш-культура биле спорттун амыкында шыганын волюнкамы күштүлөр. Кижиниң кадыкшымын бир кол чүдү болза, эртеги гимнастика болур. Ыччангаш ам эртеги гимнастиканын кижиги бүрүзү кымыры чүгүзү. Ону кымырда амыг агаарже үнөр ийикпе, өрөлдө агаарлаткан, алаа эгелзери таарычылгы. Спортту шимчөт-кичинге угаан амыкында база-ла дузалыг дээр-ин чугааларын артык эес. Ортук болгаш улуз назымы кижилерге хүн бүр 1 шактан бү-

дүн чартык шак чедир уенин иштинде амыг агаарга селгүстөөр, мыак эес хемчөлдүг чегре кыл-лаштырып амыктыг. Угаан амыкында мого-шылал кижилерге негизин селгүстөөшкын дыка амыктыг. «Чада кылалары дээрге — үр чуртаары-дыр» деп чонун чугаалажыры алаа-ла таарылга эес болгай.

Чада тергелгип чорутуу улуз-да, биче-ла назымы кижилерге амыктыг. Ыччангаш кымыг үеде кымыкылар, хаактары база-ла кадыкшымыга дыка амыктыг. Ыччангаш-лаа спорттук ол хевиринге мыак кижилер хажык чокка сагыла чорутуу дараагында чүдүлү болза чүгүзү: улуз оок үезинде чүгүзүлөр улуз-да, биче-ла кижилерге мынд-ла таарычылгы чок, чүгө дээрге оок агаар кижиниң тынгарына наптыктаар; бир хүн иштинде 2—3 шактан эрттир чугулаан херек чок; аар амык соонда аам тоттур чепенин алгаш, дораап хаактан, коң-килзирин бөлдүрбээ чүгүзү. Ынды таарычылгы бөдүн чартык, ийи шак чедир дыштангы амык херек; шимчөт-кичин, чик хепти ол үеде келер чүгүзү; спортту шимчөт-кичинге үезинде чүгө дамчыштыр тынгарын чүрүмчүлүг амык күзөтүп.

В. ЖЕРДЕВ, куш-культура амыкчы

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АРБЫЗЫ:

Бызыл Шетинкин — Кравченко кузутуу, бажы № 3, партияг амыдырал килдинин 23-54, агитация болгаш кедээ корреспонденттер база совет тургузу болгаш 27-41, Солук келдиер бажыга 32-75 телефонче долзар.

ТЕЛЕФОННАР: Редактортун 24-63, редактортун амыдырал килдинин 37-13, кедээ амык амыдырал килдинин 21-27, иштиги килдинин 20-60, бухгалтерияны 31-75, корреспонденттерин 23—35, килдинин 21-47, улустур килдинин 22-64, чага, амык болгаш и формация килдинин 20-60, бухгалтерияны 31-75, корреспонденттерин

Чөөн-Хемчик районунун спорт чөвүлелиниң даргаам Д. Шилек шымырак мөгө салымчыларын бирөөн. Ылангыч бичин оолдарын хөргөжөн ол бо-ла организастап берер турар. ЧУРУКТА: Д. Шилек бичин мөгөн салым үндүрерини мурнуу чарымда. Э. Чоксунуң фотогу.

Редатор К. Н. КУДАНИ.

КИНО

ОКТАБРЬ 16-ДА

«НАЙБАРА»: Уругларга дриг-чуртуктар 10. «Манзат» 11.30. «Чеме чыл, чеме кыш эртпейд дээр» (1-ги, 2-ги сериялары) 1.30, 4.10, 6.50, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга дриг-чуртуктар 9.15. «Арепак» орук 10.30, 12.30. «Максим Перепелкин» 2.30, 4.30. «Олеся» кышкылар 6.30, 8.30 шактарда.

«НИСЕЙ»: Уругларга дриг-чуртуктар 10. «Онаа даалгалар» 11.15, 3.15. «Өзүрген дээш өжөн» 1.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрес порук» 10, 11. «Демир думалай» (1-ги, 2-ги сериялары) 2, 8.30. «Ыччаар турар, медресе» 4.50, 6.40 шактарда.

ОКТАБРЬ 17-ДЕ

«НАЙБАРА»: «Морокко» 10. «Дайым болгаш тайбын» (1-ги сериямын 1, 2 көзөктөр) 12, 3, 6, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чеме чыл, чеме кыш эртпейд дээр» (1-ги, 2-ги сериялары) 3, 5.40, 8.20 шактарда.

«НИСЕЙ»: «Нормандия-Неман» 11, 1.10. «Угаан кирип өскөн» 3.10, 5.10, 7.10, 9 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өзүрген дээш өжөн» 3, 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

Телевидение

ОКТАБРЬ 16, ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ

Хунду
Эң бичилерге «Авамга айны чуртун бажы» деп кино — 12.00. «Школа амыдыралы» — журнал — 12.20. «Шыгын оюн» — уран-чечен фильм — 12.40 шактарда.

Кежээ
Телехроника — 12.00. «Сказкалар Дубинский» деп кыска кино — 13.40. «Чик чурттага» — уран-чечен фильм — 20.00. «Уралды харымтаар» — астрада концерт — 21.20 шактарда.

ОКТАБРЬ 17, ПОНЕДЕЛЬНИКТЕ
Телемедзалар — 19.00. «Ажылды» деп кыска хоорай телефотар — 19.15. спорт дугайында дамыдылгы — 19.35. «Воронж дугайында болдур» — кыска кино — 20.00. «Удугбичин сымдыл» деп уран-чечен фильм — 20.20 шактарда.

ОКТАБРЬ 18, ВТОРНИКТЕ
Телемедзалар — 19.00. «Бөмбүк оюнуны ажа берди» деп кыска кино — 19.15. Эң кижилер дугайында телефотар — 19.35. «Кымылар кымылда муржы» — телефильм — 19.50. келер үениң спортчуларынын школаны — 21.00. «Ынакшымын үеи» деп уран-чечен фильм — 21.15 шактарда.

Кутуруенин Кызылда башкы институтунун зооноч салбыры физика-математика факультетинин математика тускай эртеминге демеле хулаап алымынын чорутуп турар. Киреринин экзаменери октябрь 24-тен 30-ге чедип. Дараазында экзаменерин дуждар: Математикага (аас, бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус ылга болгаш литературага (сөтингени). ИНСТИТУТТУН РЕКТОРАДЫ.